

Hnutí DUHA

Národní park: značka, která se dobře prodává

Šumava patří mezi klenoty českého přírodního dědictví. Střídají se tu rašeliniště a zbytky smrkových a bukových pralesů, horské louky i ledovcová jezera. Domov zde mají desítky vzácných rostlin a zvířat: rys a tetřev, velká sova pušтік bělavý či masožravá rostlina rosnatka okrouhlolistá. Na rašeliništích žije dokonce i takzvaný endemitní hmyz, který se nikde jinde na světě nevyskytuje. Šumava se od roku 1990 řadí mezi biosférické rezervace UNESCO. Patří mezi nejpopulárnější místa u nás, každoročně sem zavítá kolem dvou milionů turistů [1]. Národní park na Šumavě nejen zajišťuje dobrou péči o vzácnou přírodu, znamená také velkou ekonomickou příležitost pro horské obce.

Národní park Šumava

Unikátní šumavská krajina si zaslouží dobrou ochranu. První návrhy na vyhlášení přírodního parku pocházejí už z roku 1911. Další apel vydal v roce 1946 legendární profesor Julius Komárek [2]. Přesto se největší český národní park podařilo vyhlásit až po pádu železné opony v roce 1991. Z původního návrhu však byla politickým rozhodnutím vyřazena některá velmi cenná místa: Boubínský prales, populární Černé a Čertovo jezero či pravý břeh Lipna. Šumavský národní park nyní na 681 čtverečních kilometrech zahrnuje jádrové části pohoří včetně Modravských slatí, Trojmezenského pralesa s Plešným jezerem, kaňonu Vydry, Smrčiny a Vltavského luhu. Téměř 84 % této plochy tvoří lesy [3].

Ochrana přírodních proměn ekosystémů má mimořádný význam. Dává totiž vzniknout ostrůvkům divoké přírody bez vlivu člověka – každý je pak může obdivovat a poznávat nebo zde relaxovat. Ve volné přírodě lze sledovat přirozený koloběh života: pralesy s prastarými stromy, padlými kmeny a samovolně vyrůstajícími stromky; nespoutané potoky či řeky, jež si samy hledají cestu krajinou a mění koryta. Některé druhy zvířat mají domov pouze tady a nikde jinde nežijí.

Divoké části národního parku nám také umožňují poznat, jak se příroda vyvíjí, například jak se lesy mění při změnách podnebí.

Národní park musí v neposlední řadě tvořit pevné zázemí a přínos lidem, kteří v něm žijí. Při dobrém vedení se to daří. V zahraničí národní parky obvykle přinášejí ekonomickou vzpruhu celému regionu.

Národní park – dobrá značka

Pozoruhodná divoká příroda a šetrná turistika působí jako velké lákadlo pro turisty. Národní parky mají věhlas v tuzemsku i za hranicemi, a proto i výhodu před dalšími podobnými místy.

Stačí se podívat k sousedům: v Německu v tráví dovolenou v národních parcích 72% dotázaných [4]. Přes 10 milionů návštěvníků udává, že přijeli právě kvůli národnímu parku, a jejich výdaje ve výši 430 milionů eur dávají práci 14 000 lidí [5]. V první desítce – včetně prvního místa – německých okresů a měst, kam v přepočtu na jednoho obyvatele přijíždí nejvíce turistů, se umístilo hned pět okresů s národními parky [6].

Zajímavý je i příklad italského národního parku Abruzzo, jehož založení oživilo ekonomiku této chudé oblasti [7]. Území se stalo nejbohatším regionem Apenin. Lidé se odsud přestali stěhovat pryč, vznikla nová pracovní místa a přibýlo mladých lidí [8]. Zkušenost obyvatel Bělověžského pralesa v Polsku ukazuje, že turisté mnohem častěji navštěvují místa ležící v národním parku než ta mimo něj [10].

Jak ukazuje příklad z hospodářských lesů německého Schwarzwaldu, lidé mají o divočinu obrovský zájem. Po orkánu Lothar zde v roce 1999 odklidili většinu polomů, avšak 10 hektarů ponechali přírodě a vybudovali zde zážitkovou stezku. Na nový prales, vyrůstající ze změti polámaných stromů, se po dřevěných chodnicích a můstcích dlouhých jen 900 metrů přijde podívat neuvěřitelných 50 000 lidí ročně [14].

Ke zvýšení věhlasu národního parku mohou přispět ocenění pro dobře spravovaná chráněná území, například takzvané Evropské diplomy, jež uděluje Rada Evropy, nebo prestižní certifikace PAN Parks. Mezinárodní projekt, založený cestovními agenturami a organizacemi na ochranu přírody, certifikuje národní parky s pravou evropskou divočinou. PAN Parks nabízí i spolupráci s místními podnikateli, což umožňuje získat nové zákazníky pro hotely, penziony, restaurace či průvodcovské služby [13].

Rostoucí zájem o ekoturistiku

Cestování do národních parků spadá pod odvětví tzv. ekoturistiky. Obchodní artikl zde představují divoké ekosystémy a vzácné druhy zvířat i rostlin [15]. Ekoturismus vyhledává stále více Západoevropanů a Američanů. Jedná se o nejrychleji rostoucí odvětví turistiky [15], poptávka se zvyšuje o 10–30% ročně [17].

Průzkumy trhu ukázaly, že 42% evropských turistů na svých dovolených navštěvuje chráněné parky [16]. Výzkum v Rakousku potvrdil, že ekoturisté jsou za dovolenou připraveni vydat o 5 až 20% více peněz než běžní turisté [18]. Jednodenní návštěvník, kterého do Bavorského lesa přilákala zejména značka národního parku, utratí v průměru 11,40 eur, běžný turista 9,30 eur [19]. Tento trend je důsledkem proměn rekreačního sektoru. Konvenční masová turistika klade důraz na zajištění pohodlí, koncentrované ve velkých, technicky vybavených centrech (pláže, lyžařská střediska aj.) s obsluhou zajišťující unifikované, připravené služby. Stále více lidí ale hledá originalitu a spontánnost, poznávání a informace, místní odlišnosti, tradiční kulturu i přírodu. Přednost proto dávají ubytování v rodinách, malých hotelech a penzionech, snaží se být nezávislí a objevovat [17] [20].

Výhoda ekoturismu pro region rovněž spočívá v tom, že poptávané služby povětšinou provozují místní podnikatelé. Zisky i daně tudíž zůstávají v místě. Masivní střediska naopak často patří velkým společnostem se sídlem mimo region. To je také případ Šumavy. Místní lidé však mají nesporné konkurenční výhody: nemusí platit personál a vědí, co turisté vyhledávají.

Zkušenosti z rakouského národního parku na Nezdideršském jezeře ukázaly, že velké akce a masový turismus nemají pro malá a střední ubytovací zařízení výrazný přínos. Naopak tam, kde vsadili na ekoturistiku, se mohou pochlubit lepší vytižeností ubytovacích zařízení během roku. Ekoturistika také méně závisí na výkyvech počasí a pokrývá delší sezonu [21].

Značku národního parku, stejně jako výhodu nepoško-

zeného území bez masivních rekreačních středisek či velkých lyžařských areálů, je třeba chránit také z ekonomických důvodů. Konkurence národních parků je ve střední Evropě daleko menší, kdežto sjezdovku mají pomalu na každém alpském kopci. Míst s divokou přírodou turisté široko daleko naleznou jen několik.

Bavorská zkušenost

Zajímavý příklad ukazuje bavorská strana Šumavy. Jedním z důvodů, proč zde vyhlásili národní park, bylo povzbuzení turistického ruchu. Pohraničním horám se trochu posměšně říkalo Bavorská Sibiř. Ovšem už deset let po vzniku park přinášel místním obcím 25 až 30 milionů marek ročně navíc a obrát z turistiky je zde ve srovnání se zbytkem pohoří dvojnásobný [4]. Ročně sem zavítá asi 760 000 lidí, bezmála polovina z nich (46 %) přitom uvádí, že je přilákala právě značka národního parku.

Turismus v bavorském národním parku generuje hrubý obrát 29 milionů eur. Přepočítáno na pracovní místa jde o bezmála 940 plných úvazků. Reálně však z tohoto odvětví žije více lidí, protože pro řadu z nich nepředstavuje jediný zdroj příjmů [19]. Dalších 200 zaměstnanců má správa parku [19], zatímco v běžném lesním podniku srovnatelné velikosti by práci našla jen polovina [4].

Není proto divu, že 82 % obyvatel oblasti národního parku vyčlenění kusu Bavorského lesa pro divokou přírodu kvituje. Asi dvě třetiny (68 %) místních jsou přesvědčeny, že díky národnímu parku do oblasti přichází více turistů. Více než polovina (52 %) se také domnívá, že nově vznikající lesní divočina je právě tím, co turisty láká [25]. Národní park Bavorský les je známý poměrně rozsáhlou zónou, ponechanou divočině a přirozeným proměnám horských lesů. Ostatně i 90 % českých návštěvníků říká, že se chce do národního parku na německé straně pohoří ještě vrátit [19].

Šumava – příležitosti stále čekají

Národní park už nyní výrazně pomáhá regionu. Příjmy obcí ležících uvnitř jsou v přepočtu na jednoho obyvatele přibližně dvakrát větší než příjmy srovnatelných obcí, které se nacházejí mimo národní park či na jeho hranici [26].

Lidé jezdí na Šumavu také proto, aby uviděli kus střeoevropské divočiny. Anketa mezi návštěvníky ukázala, že 68 % se rozhodlo přijet na Šumavu právě kvůli národnímu parku. Jen třetina by přijela, i kdyby tu park nebyl. Téměř dva ze tří turistů v dotazování odpověděli, že hlavním posláním národních parků je ochrana divoké přírody bez zásahů člověka. Něco jiného si myslelo pouze 25 % dotázaných [27]. Ve výzkumu agentury STEM se 77 % obyvatel Jihočeského kraje domnívalo, že šumavský národní park je díky přílivu turistů pro místní obce ekonomickým přínosem. Pouze necelá čtvrtina (23 %) Jihočechem považuje národní park za překážku volnému podnikání [28].

IUCN – prestižní Světový svaz ochrany přírody, jehož členem je i Česká republika, doporučuje, aby vlády používaly chráněná území jako „v mnoha místech i nejlepší způsob revitalizace ekonomiky okrajových venkovských oblastí“ [9]. Šumava a její

okolí zatím využívají ekonomického potenciálu národního parku jen zčásti. Příčin je několik:

- Zaměření na těžbu dřeva. V národním parku samozřejmě nelze těžit dřevo jako v obyčejném komerčním lese. Zejména holosečné kácení poškozují prestiž značky a snižuje počet turistů. Šumava byla v minulosti kvůli svému hospodářství vyhlášena Světovým fondem pro ochranu přírody (WWF) za exemplární příklad parku, fungujícího jenom na papíře (tzv. etiketní podvod). Podobná ostuda už se nesmí opakovat.

Postupný úbytek příjmů kvůli snížení těžby dřeva bude mnohonásobně menší než zisky z turistického ruchu. Lesní hospodářství dávalo na Šumavě vždy práci mnoha lidem. Zdaleka ne všichni z nich mohou okamžitě přejít do turistiky. Nejdříve musí nastat přechodné období. Vzhledem k rozsahu prací potřebných pro převedení smrčín ve druhých zónách národního parku na smíšené porosty nehrozí, že by v nejbližších desetiletích práce v lese ubylo.

- Špatná daňová pravidla. Obcím není umožněno z národního parku přímo profitovat. Podnikatelé totiž často sídlí jinde, a tudíž neplatí daně na Šumavě. Daňový systém by se proto měl změnit.
- Šance zůstávají ležet ladem. Zisky z ochrany přírody nepřijdou samy od sebe. Musí se jim napomocet. Především je nutné doplnit chybějící infrastrukturu a rozšířit nabízené služby v obcích okolo národního parku – tam totiž mívají návštěvníků málo.

Pomohla by přednostní podpora místních lidí v turistickém podnikání a koncepcí rozvoje celé biosférické rezervace UNESCO na Šumavě – měla by být založena na divoké přírodě národního parku, včetně investic do zázemí pro návštěvníky.

Šumava jako okno do divočiny

V době, kdy lze levně cestovat po celém světě, musí Šumava nabízet turistům to, co jinde nevidí. Jinak v konkurenci turistických destinací neobstojí. Jisté je, že tím nemohou být fádni uměle pěstované hospodářské lesy, kterých je u nás (a také v okolních zemích) víc než dost. Musí nabídnout něco nového a zajímavého. Okno do středoevropské divočiny je zážitek, který turisty fascinuje a ve kterém mají šumavské obce jen málo konkurentů.

Mýty o národním parku

Mýtus č. 1: Rozšiřování částí parku, které jsou ponechány přírodě, zvýší nezaměstnanost.

Plocha, kde se nesmí kácet, naroste. K převedení smrkových lesů v nižších polohách druhé zóny parku na smíšené však bude potřeba daleko více práce, než mohou místní lidé vůbec pokrýt.

čtřípatka horská, foto: Wikimedia

foto: archiv Hnutí DUHA

Mýtus č. 2: Lesy se suchými stromy budou odpuzovat návštěvníky.

Ačkoliv jde o rozšířenou obavu, výzkumy potvrdily pravý opak. Stačí se podívat na zkušenosti a čísla z německého parku Bavorský les. Návštěvnost lesů s uschlými stromy po napadení kůrovcem neklesla. Naopak. Turisté často uvádějí, že je další vývoj pralesovité džungle zajímavá a že se přijdou podívat znovu. Obce v Bavorském lese se původně obávaly, že po ponechání přirozených proměn lesa, včetně odumírání některých stromů, klesne návštěvnost. Proto mezi turisty provedli podrobný průzkum. Výsledky jsou velmi povzbuzující [29]:

- 98 % turistů uvedlo, že očekávání, která od dovolené měli, se naprosto nebo z velké části splnila. Obava, že mrtvé stromy nemohou lákat návštěvníky, se tedy nepotvrdila.
- Většina turistů (78 %) plošné odumírání smrkových lesů vnímá – ale jen pro 3 % znehodnocuje zážitky z dovolené.
- Pouze 9 % turistů požaduje, aby správa národního parku kácela kůrovcem napadené stromy v nejprůsňěji chráněných, takzvaných prvních zónách. Zajímavé je, že lidí s tímto názorem ubývalo, čím blíže odumřelým lesům průzkum probíhal. Turisté, kteří viděli suchý porost na vlastní oči zblízka, se jej nebojí. Ovšem pokud o něm pouze slyšeli nebo jej viděli z dálky, bývají naladěni mnohem hůř. Turistiku tedy neohrožují přírodní proměny pralesovitých ekosystémů, nýbrž zbytečné řeči o katastrofě a negativní články v novinách.

Podobně dopadla i anketa mezi návštěvníky Šumavy. Pohled na suché stromy sice vadil necelé polovině (47 %), ale pouze 4 % do té míry, že se takovým místům raději vyhnou. Více než čtvrtina výletníků (27 %) naopak uvedla, že do odumřelých lesů zavítají opakovaně, aby mohli sledovat jejich přirozenou obnovu. Za pozornost stojí, že mnohem hůř lidé vnímají holiny, vznikající při kácení kůrovcem napadených

foto: Wikimedia

stromů nebo při odklizení polomů. Pohled na ně vadil třem čtvrtinám respondentů (76 %). Pro více než šestinu (18 %) byly dokonce natolik odpudivé, že se jim pro příště raději vyhnou. Při průměru dvou milionů turistů, kteří národní park za rok navštíví, tak teoreticky hrozí odliv kolem 350 000 osob. Pohled na holiny nevadí pouze 23 % dotazovaných [30].

Mýtus 3: Šumava nesplňuje mezinárodní kritéria pro národní park, protože zde nejsou původní, člověkem nepozměněné pralesy.

Jedná se o účelově šířený nesmysl. Za těchto podmínek by nemohl lesní národní park vzniknout nikde v Evropě – rozsáhlejší souvislé komplexy původních a nikdy neporušených lesů se nedochovály. Kdežto na Šumavě, na rozdíl od mnoha jiných parků, se nachází alespoň řada menších pralesů.

Ovšem pro zařazení území mezi národní parky (kategorie II dle IUCN) není rozhodující výchozí stav, nýbrž záměry do budoucna a způsob péče (ochrana přírodních proměn pralesních ekosystémů). Když expertní mise IUCN v roce 2003 varovala, že Šumava nesplňuje mezinárodní standardy pro národní parky, upozornila právě na nevhodné hospodaření: kácení kůrovcem napadených stromů v pralesovitých prvních zónách parku a rozsáhlé holoseče [31]. Odborníci ovšem rovněž upozornili, že dodrželi-li národní park hlavní doporučení (zvětšení a scelení prvních zón, ponechání 30 až 40 % plochy národního parku přírodě do tří až pěti let, vyloučení holosečného kácení v centrálních oblastech parku), zachová si mezinárodně uznávaný status. Jejich doporučení dodnes nejsou splněna. Národní park tak stále stojí na rozcestí.

Mýtus 4: Velká část národního parku je beztak pro turisty zavřená.

Národní parky mají sloužit turistům a otevřít přírodu lidem. Ponechání jeho částí divočině se samozřejmě zamezí kácení stromů nebo regulaci řek – ale rozhodně neznamená, že by sem nemohli turisté. Nao-

pak. Divoká příroda má poskytnout zážitky. V hodně citlivých místech se samozřejmě musíme dohodnout na pravidlech, například kudy chodit, abychom přírodu nepoškodili. Díky tomu pak můžeme spatřit například tetřevy a další vzácná zvířata.

foto: archiv Hnutí DUHA

foto: Josef Limberger

Literatura

- [1] Silovský, V.: Pro přírodu i pro člověka, Šumava: Zvláštní číslo k 10. výročí vyhlášení Národního parku Šumava, Vimperk 2001
- [2] Valenta, M.: Šumava a ochrana přírody in Šumava: Příroda – historie – život, Baset, Praha, 2003
- [3] Plán péče Národního parku Šumava na období 2001–2010, Správa NP a CHKO Šumava, Vimperk 2000
- [4] Nationalpark und Tourismus. Daten, Fakten, Nationalpark Bayerischer Wald, 1999
- [5] Job, H., Woltering, M., Harrer, B.: Regionalökonomische Effekte des Tourismus in deutschen Nationalparks, Bundesamt für Naturschutz, Bonn – Bad Godesberg, 2009
- [6] http://insm-regionalranking.de/2009_bl_deutschland_i_gaesteuebernachtungen.html, 20. 5. 2010
- [7] Phillips, A. (ed.): Economic Values of Protected Areas – Guidelines for Protected Areas, IUCN, Gland 1998
- [8] Kun, Z., PAN Parks, osobní komunikace, 22. 2. 2001
- [9] Sygne, H. (ed.): Parks for Life. Action for Protected Areas in Europe, IUCN Commission on National Parks and Protected Areas, Gland/ Cambridge 1994
- [10] Berghmans, D., Beverborg, D.g., Niewiadomska, A., Scherpenisse, F.: The Bialowieza Forest: a Social-economic Study on the Importance of the Natural Resources of the Bialowieza Forest, within the Bialowieza Forest District and Masiwo, for the local communities, International Agricultural College Larenstein/PAN Parks, Bialowieza 1999
- [11] Scheuer, T., et Küpfer, I.: Was können Schutzgebiete in Alpenraum zur regionalwirtschaftlichen Entwicklung beitragen, Revue de géographie alpine, 2/1997
- [12] Zupan, S.: Ecotourism in Croatian National Parks and their PAN Parks Potential, MSc thesis, Department of Environmental Sciences and Policy Central European University, Budapest 2000
- [13] Vančura, V., Kun, Z., Van der Donk, M.: PAN Parks Perspectives for a Wilder Europe, International Journal of Wilderness, Volume 14, Number 1, 2008, http://www.wildeurope.org/attachments/053_Europe-Pan Parks Perspectives_IJWA-pr08.pdf 20. 5. 2010
- [14] Krug, M.: Rosige Aussichten seit Sturm „Lothar“, Mittelbairische Presse, 6.2.2007
- [15] Vesely, E. T.: Marketing for national parks – a comparative study of Bieszczady (Poland), Slovensky raj (Slovakia) and Retezat (Romania) national parks, MSc thesis, Department of Environmental Sciences and Policy Central European University, Budapest 2000
- [16] Mulongoy, K. J. and S. B. Gidda (2008). The Value of Nature: Ecological, Economic, Cultural and Social Benefits of Protected Areas. Secretariat of the Convention on Biological Diversity, Montreal, 30 pages <http://www.cbd.int/doc/publications/cbd-value-nature-en.pdf> , 20.5.2010
- [17] von Zetten, M.: Method for assessment of the sustainable tourism potential – a pre-feasibility study, NHTV/PAN Parks, Breda 2000
- [18] Baumgartner, C.: Ökotourismus – Möglichkeiten und Chancen für die Region. Referát na semináři Nachhaltige Entwicklung der Grenzregion Öberösterreich – Südböhmen, Schlaegl, 4.–5. 10. 2004
- [19] Job, H. et al: Der Nationalpark Bayerischer Wald als regionaler Wirtschaftsfaktor – krátká verze, Nationalpark Bayerischer Wald, Grafenau, 2008, http://www.nationalpark-bayerischer-wald.bayern.de/detail/regionalentwicklung/doc/studie_job_kurz_ba.pdf, 20. 5. 2010
- [20] van Leussen, J.: PAN Parks tourism product development. A strategy for tourism product development in and around PAN Parks, thesis, PAN Parks/Landbouwnivesiteit Ruimtelijke Planvorming, Zwolle 1999
- [21] Lang, A., osobní komunikace, 2005
- [25] Suda, M., Wagner, K., Liebecke, R.: Die Akzeptanz des Nationalparks Bayerischer Wald bei der lokalen Bevölkerung, Nationalpark Bayerischer Wald, Grafenau, 2008, http://www.nationalpark-bayerischer-wald.bayern.de/detail/veroeffentlichung/publikationen/d_berichte/doc/berichte_np_heft_5_suda_studie_kurz_web_ba.pdf, 20. 5. 2010
- [26] Zeman, R.: Výhody a omezení obcí ležících ve správním území Národního parku Šumava z hlediska zdrojů obecních příjmů: bakalářská práce, Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., České Budějovice, 2008
- [27] Výsledky ankety mezi návštěvníky Národního parku Šumava, sběr dat proběhl od 28. června do 31. srpna 2009
- [28] Národní park Šumava – Výzkum STEM pro Ministerstvo životního prostředí ČR, STEM – Středisko empirických výzkumů, Praha 2008
- [29] Suda, M., et Pauli, B.: „Wir kommen wieder“ – Tote Bäume schrecken Gäste im Nationalpark nicht ab, Nationalpark 2/1998
- [30] Výsledky ankety mezi návštěvníky Národního parku Šumava, sběr dat proběhl v červenci a srpnu 2008, http://hnutiduha.cz/pics/Anketa_Sumava08.pdf, 20. 5. 2010
- [31] Národní park Šumava: Zpráva o misi IUCN/WCPA, 22.–25. září 2002, IUCN 2003

Zpracovali Jaromír Bláha a Jaromír Kyzour. Vydalo Hnutí DUHA, červen 2010.

A › Údolní 33, 602 00 Brno
T › 545 214 431
E › info@hnutiduha.cz

www.hnutiduha.cz

Přátelé Šumavy o. s.

Podpořeno grantem z Islandu, Lichtenštejnska a Norska v rámci Finančního mechanismu EHP a Norského finančního mechanismu prostřednictvím Nadace rozvoje občanské společnosti. Dále podpořil Státní fond životního prostředí České republiky, Česko-německý fond budoucnosti a Přátelé Šumavy o. s.

Hnutí DUHA s úspěchem prosazuje ekologická řešení, která zajistí zdravé a čisté prostředí pro život každého z nás.